

Наталія РАДІОНОВА

доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії імені професора М. Д. Култаєвої
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
<https://orcid.org/0000-0001-7624-5539>

ТЕХНІЧНА ТВОРЧІСТЬ, ІНЖЕНЕРІНГ І ДИЗАЙН У СВІТЛІ УНІВЕРСАЛІЗМУ ЕТИКИ ДОБРОЧЕСНОСТІ

У ХХІ столітті технології та технологічні інновації не лише визначають темпи модернізації виробництва, але й трансформують структуру суспільства, змінюючи способи комунікації, освіти, управління, міжкультурної та міжособистісної взаємодії. Разом із тим інтенсивна технологізація посилює роль технічної творчості як рушійної сили суспільного й освітнього поступу, а також сприяє відчуженню Людини-Творця від духовних надбань людства в аксіологічному аспекті, який є невід'ємною складовою соціокультурного поступу людства. Пропонується розуміння технічної творчості з позицій філософії освіти, що дає можливість аналізувати інженерну й дизайнерську справу як морально осмислені види діяльності, де технічне знання, творча креативність і моральна відповідальність утворюють єдиний ціннісний комплекс. Основний акцент зроблено на з'ясуванні специфіки етики доброчесності як універсального етичного підходу й етичної вимоги, а також у визначенні можливостей її застосування для аналізу технічної творчості, інженерного мислення та дизайну в морально-етичній площині. Доведено, що доброчесність як універсальний підхід і універсальна етична вимога та практична норма акцентує увагу на моральних якостях особистості, здатної поєднувати професійну компетентність, творчу уяву й етичну відповідальність.

Ключові слова: людина, культура, технічна творчість, інженерне мислення, дизайн, етика, мораль, доброчесність, освіта, соціокультурні синтези.

Nataliia RADIONOVA

TECHNICAL CREATIVITY, ENGINEERING, AND DESIGN IN THE LIGHT OF THE UNIVERSALISM OF VIRTUE ETHICS

In the twenty-first century, technology and technological innovation determine the pace of production modernization and transform the structure of society. They reshape modes of communication, education, governance, and intercultural and interpersonal interaction. Intensive technologization enhances the role of technical creativity as a driving force of social and educational progress. However, it also contributes to the alienation of the human creator from humanity's spiritual heritage, an integral component of sociocultural advancement. This article offers an interpretation of technical creativity from the perspective of educational philosophy, enabling the analysis of engineering and design practices as morally reflective activities where technical knowledge, creative inventiveness, and moral responsibility form a unified value system. The primary focus is on clarifying the specificity of virtue ethics as a universal ethical approach and imperative, as well as determining its applicability to the analysis of technical creativity, engineering, and design from a moral perspective. The article argues that virtue, as a universal approach, ethical requirement, and practical norm,

emphasizes the moral qualities of individuals capable of uniting professional competence, creative imagination, and ethical responsibility.

Key words: human being, culture, technical creativity, engineering thinking, design, ethics, morality, virtue, education, sociocultural syntheses.

Актуальність теми дослідження. У сучасну добу технічна творчість постає не лише як рушій прогресу, а і як джерело нових часто непередбачуваних загроз для людини та світу. Творча енергія, спрямована на вдосконалення технічних і високотехнологічних систем, породжує певний парадокс життєдіяльності людини: чим досконалішими стають технології, тим більшою є дистанція між людиною та її власними витворами, тим швидше відбувається відчуження Людини-Творця від результатів власної творчості, що, зі свого боку, призводить до «розмивання» суб'єкта творчості, культурно репрезентованого як смерть митця. Автономні машини, біоінженерія, вебдизайн, штучний інтелект – усі ці прояви технічної креативності криють у собі загрозу відчуження сучасної людини не тільки від духовних надбань культури, але й від власної антропологічної природи. Усе це актуалізує подальші дослідження культурно-антропологічних аспектів (М. Гайдеггер, Ортега-і-Гассет, М. Ландман, Е. Ротхакер, К. Ясперс) технічної творчості, інженерінгу та дизайну.

Разом із тим інтенсивна технологізація створює нові моральні дилеми: з одного боку, відкриває безпрецедентні можливості для розвитку інтелектуального і творчого потенціалу особистості, з іншого – загострює питання про цінності, межі та відповідальність технічної діяльності людини. Саме тому виникає потреба у формуванні культури технічної творчості, що передбачає посилення етичного аспекту та гуманістичної складової технічних знань. Перед людством постає глобальне питання, започатковане у площині етики обов'язку й етики відповідальності працями І. Канта, К.-О. Апеля та Г. Йонаса. Відповідь на нього визначає не лише долю науки і техніки, а й майбутнє людини, яка опинилася на межі між творчим натхненням і небезпекою власних витворів. Оскільки

проблема технічної творчості торкається питання формування соціально зрілого й культурно відповідального творця [10; 12; 14], духовно та морально зрілої особистості, то потребує комплексного аналізу у філософсько-освітній площині. Також не менш важливим є створення належного філософського й етичного підґрунтя для інтеграції технічного знання, гуманістичних цінностей і морального контролю етики доброчесності.

Постановка проблеми. У цій статті пропонується розуміння технічної творчості з позицій філософії освіти, що дає змогу аналізувати інженерну і дизайнерську справу як морально осмислені види діяльності, де технічне знання, творча креативність і моральна відповідальність утворюють єдиний ціннісний комплекс. Концепт універсалізму етики доброчесності відкриває перспективу розглядати інноваційну діяльність не лише як технічні й естетичні рішення, але і як форми моральної практики, що дає можливість трактувати результати технічної, інженерної та дизайнерської творчості як пошук ідентифікації ціннісно-моральних основ, вивести їх за межі культури смаку, локальних мод чи технологічних трендів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Технічна діяльність, яка ще донедавна розглядалася переважно як сукупність раціональних операцій, сьогодні осмислюється в широкому культурно-антропологічному контексті. Варто відзначити праці М. Бейліна, О. Дольської, С. Корнієнко, М. Култаєвої, С. Куцепал, І. Муратової, В. Міщенко, Я. Тарароєва, О. Чаплігіна, О. Яценко та ін., де наголошується на необхідності дослідження як механізмів технічної творчості, так і антропологічних, культурних і етичних наслідків технологічної діяльності. Також слід зазначити, що в освітньо-педагогічному дискурсі (зокрема, у працях В. Андрущенко, С. Доценко, В. Кре-

меня, О. Холбіной тощо) акцентується увага на необхідності поєднання технічної компетентності з моральною рефлексією технічної творчості, а також визначенні морально-етичних засад інноваційно-технологічної діяльності.

Постановка завдання. Завдання цієї статті полягає у з'ясуванні специфіки етики доброчесності як універсального етичного підходу й етичної вимоги, а також у визначенні можливостей її застосування для аналізу технічної творчості, інженерного мислення та дизайну в морально-етичній площині.

Виклад основного матеріалу. Поняття «технологія» увійшло у всі сфери буття людини, перетворившись на універсальну категорію сучасної цивілізації. Технологічний вимір визначає способи мислення, форми діяльності та навіть структуру людської чуттєвості у всіх сферах її діяльності: від промислового виробництва до освіти, мистецтва та комунікації. Такий всеохоплюючий характер технологій свідчить про те, що технологія (соціальна, комунікативна, цифрова тощо) розширює свій владний ресурс у просторі людського буття. Вона більше не сприймається суто як інструмент, оскільки стає середовищем існування людини, яке все більше нагадує «лабораторію технічної творчості». У цій лабораторії і створюються нові моделі культурно-антропологічної присутності людини, у яких вона одночасно стає творцем, користувачем і залежним елементом техносфери.

Саме тому варто дослухатися до слушних застережень О. Дольської та В. Міщенка, які акцентують увагу на загрозах «техногенної сингулярності, яка пов'язана вже з «щільністю подій» унаслідок наукових відкриттів і винаходів, які змінюють світ техносфери з такою швидкістю, яка робить світ людини некерованим, повністю залежним від прискореного технологічного розвитку та непередбаченим управлінням людською цивілізацією надпотужним штучним інтелектом» [4, с. 26]. Безперечно, поки що йдеться про гіпотетичний момент у майбутньому, але розвиток нанотехноло-

гій, біоінженерії, штучного інтелекту вже сьогодні досягає рівня, за якого темп змін виходить за межі людського контролю, що провокує епістемологічний ризик заміни моральної відповідальності етичним алгоритмом системи, що поставить людину в ситуацію, коли вона вже буде нездатна осмислити та критично сприйняти власні технічні творіння. Якщо алгоритми, що оптимізують інформаційні потоки (ШІ-аналітика, алгоритми персоналізації, пошукові системи), вже сьогодні є «цифровим дзеркалом», яке відображає і водночас формує свідомість користувача, то «і техніка, і наука – наслідок дії людини у найвищій фазі власної творчої активності – у стані натхнення, і наука, і техніка – плід творіння духу і розуму» [8, с. 7], у недалекому майбутньому ризикують замкнутися на власному відображенні у цифровому світі «кривих дзеркал». У цьому сенсі технічна творчість, коли вона продукує віртуальні світи, цифрових двійників або навіть дизайнерські предмети, здатні витіснити реальні людські відчуття й естетичні переживання, перестає бути «засобом» і стає окремим «світом». Технічний об'єкт уже не копія чи модель реального, бо він сам стає реальністю, яка в термінології Ж. Бодрієра набуває визначення симулякру. Фактом залишається самоствердження дигітальної сутності, його проникнення в підвалини людського буття [9, с. 11]. Очевидно, що відбувається розрив розуму з реальністю, натомість спостерігаємо парадокс модерності: «намагання вирішити проблеми, у які нас завело безоглядне захоплення наукою і технікою, за допомогою тих самих науки і техніки» [2, с. 11]. Саме модерна раціональність породила технократизм, екологічні кризи, знецінення гуманістичних орієнтирів, у зв'язку із чим К.-О. Апель називає сучасну людину етичною проблемою для самої себе [1, с. 38–61].

Безперечно, вихід із цієї ситуації полягає не у відмові від науково-технічного прогресу, а у його осмисленому й відповідальному прийнятті. За слушною думкою М. Култаєвої, «втрата ейфорії від інновацій можна вважати одним із показників

прискорення змін у суспільстві і культурі» [9, с. 9]. Ключову роль у формуванні культури відповідального ставлення до результатів технічної творчості відіграє освіта, оскільки саме вона створює умови для осмислення меж і наслідків науково-технічного прогресу. Першим кроком є інтеграція гуманітарної складової у технічну освіту, що забезпечує розуміння техніки як культурного феномену, але «для ефективної активізації здобувачів освіти до технічної творчості потрібно створити певні педагогічні умови, а саме: 1) модернізація та осучаснення матеріально-технічної бази освітнього закладу; 2) організація міждисциплінарних STEM-проектів; 3) перепідготовка педагогічних кадрів» [7, с. 199]. Другим кроком є формування компетентності відповідальності, адже майбутній інженер, дизайнер мають навчитися передбачати наслідки власної діяльності в довгостроковій перспективі. Як пише С. Доценко, «технічна творчість для дизайну інтер'єру – це вміння реалізувати дизайнерські задуми з урахуванням технічних вимог, норм та обмежень. Успішний дизайнер об'єднує креативність із технічною майстерністю, що дозволяє не лише генерувати інноваційні ідеї, але й реалізувати їх на практиці» [6, с. 1204]. Третім кроком є створення міждисциплінарного освітнього середовища, що дасть можливість осмислити технологію як складову соціокультурного розвитку людства. На думку І. Рижової, «для дизайн-діяльності творчість є найбільш продуктивною, адже творчість – це діяльність людини, що створює нові дизайн-об'єкти, схеми поведінки і спілкування, нові зразки і знання» [12, с. 110]. Крім того, слід врахувати специфіку цифрового суспільства, яке висуває вимоги «формування техноморальних чеснот» [5, с. 178]. Також варто розвивати освітні ініціативи ще на рівні дошкільної та початкової освіти, які з часом можуть започаткувати практику громадської участі у прийнятті технологічних рішень через публічні обговорення, участь у соціально-орієнтованих проєктах та свідомого дотримання етичного кодексу. Якщо майбутній інженер або

дизайнер «у процесі навчання інтерпретує власний маршрут як «буттєвий проєкт», то етичні норми перестають бути зовнішніми регуляторами й набувають статусу внутрішніх настанов» [13, с. 250].

Таким чином, відповідальне ставлення та прийняття результатів технічної творчості можливе лише тоді, коли освітньо-виховний процес стає простором морального самопізнання й етичного мислення. Саме тому важливе значення має формування не лише моральної, але й інтелектуальної доброчесності, бо саме «інтелектуальна доброчесність створює моральний ландшафт освітньої життєтворчості... є не стільки нормативною вимогою, скільки моральною настановою у життєвих стратегіях» [11, с. 161–162].

Проблема доброчесності є однією із запитаних у сучасному українському освітньо-гуманітарному дискурсі, адже від її теоретичного вирішення та практичного впровадження залежить не лише рівень якості освіти і науки, але й якість буття людини. Уже античні філософи розуміли, що доброчесний спосіб життя є запорукою моральної краси людини. Проте в сучасному академічному середовищі й досі зустрічаються випадки недоброчесності, які підривають саму суть науки як інтелектуально-творчого та морально-етичного процесу [11, с. 158–159].

Варто зазначити, що нормативна етика, принаймні її традиційні підходи, як-от нормативний (деонтологічний) і консеквенціалістський (етика утилітаризму, етика прагматизму), виявляють своє обмеження, коли йдеться про сфери людської діяльності, де ключовим стає не лише дотримання правил чи розрахунок наслідків, а передусім формування відповідального і творчого суб'єкта. У певному сенсі нормативна етика може бути осмислена як етика спільноти, оскільки здебільшого є колективним механізмом моральної регуляції, який забезпечує довіру, стабільність і співпрацю в межах соціуму, але може бути й деструктивною практикою. Зокрема, радянська версія нормативної етики була формою ідеологічної

раціоналізації технічного прогресу, що позбавився морального контролю. Вона не протистояла, скажімо, гонці озброєння, а легалізована її як морально необхідну умову історичного поступу. Сприяла розчиненню етичної відповідальності вченого чи інженера у відповідальності держави, де моральна оцінка дії замінювалася її суспільно-політичною доцільністю. Як слушно зазначив В. Деркач, «спільнота, мораль якої підтримує і закріплює правила, які породжують катастрофічні для її життєдіяльності наслідки, тим самим стає нежиттєздатною» [3, с. 47].

У цьому контексті особливе значення набуває етика доброчесності, яка дає змогу оцінювати людську діяльність у сферах творчості, мистецтва, дизайну, техніки та у всіх інших сферах духовного й матеріального виробництва, де нормативність етики обов'язку та комунікативна етика відповідальності не дають достовірного результату, оскільки акцентують увагу на зовнішніх чинниках, а не на формуванні внутрішньої відповідальності суб'єкта творчості.

Така оптика дає можливість поєднати у єдину методологічну стратегію загальнотеоретичне та нормативно-практичне семантичні поля поняття доброчесності. У першому ракурсі йдеться про етику доброчесності як філософську парадигму – саме такий підхід має універсальний характер, оскільки базується на загальнолюдських цінностях. У другому – доброчесність розглядається не як теоретична модель моральності, а як практичний критерій оцінки людських дій та їхнього внеску у спільне благо, тобто як етична вимога, що накладає на кожну людину внутрішній обов'язок діяти відповідально, помірковано і мудро. Це дає можливість аналізувати дизайнерські та інженерні рішення крізь призму того, наскільки вони сприяють досягненню евдемонії (Аристотель) та ідеї блага (Платон).

Разом із тим постає суто філософське питання – чи можливо взагалі вести мову про універсальні засади доброчесності, спільні для різних епох, культур і галузей творчості, зокрема дизайнерської та тех-

нічної. Адже сама проблема розуміння її універсального характеру визначається тим, що чесноти історично та культурно змінювані. Загальновідомо, що філософська традиція етики доброчесності походить з Античності, фундаментальна основа розуміння технічної творчості теж закладена античним мисленням і переважно визначається як раціональна майстерність, поступово набуває статусу корисної і суспільнозначущої діяльності. У широкому розумінні такою майстерністю і є діяльність сучасного інженера та дизайнера. Творчість у цих професійних сферах завжди має соціальні наслідки, бо те чи інше інженерне та дизайнерське рішення впливає на спосіб життя, мислення та сприйняття людини. Оскільки результати технічної творчості завжди обумовлені соціокультурними контекстами, бо залежать від соціальних очікувань та комунікативної спроможності того чи іншого суспільства прийняти їх, технічна творчість перебуває у тісній взаємодії між творцем, користувачем і спільнотою, яка наділяє об'єкти технічної творчості певним смыслом. Тож інтерсуб'єктивність є необхідною умовою того, щоб технічні рішення були не лише ефективними, але й прийнятими з погляду суспільства, культури, етики. Це той сенс, який ми саме і вкладаємо в розуміння моралі та доброчесності в діяльності дизайнера й інженера. Такий підхід дає змогу розуміти технічну творчість як морально осмислений процес, який тримається на загальнолюдських гуманістичних цінностях. Універсалізм етики доброчесності саме й має на меті довести, що існують такі чесноти, які мають надкультурний, загальнолюдський характер.

Висновки. У світлі етики доброчесності технічна творчість – діяльність інженера та дизайнера, виходячи за межі технічної ефективності чи естетики смаку, набуває нового етичного виміру, у якому дизайнер та інженер виступають не просто творцями та виробниками технічних інновацій, а моральними агентами й адресатами, здатними до поєднання технічної раціональності з гуманістичною метою на кожному етапі

творчого процесу. Етика доброчесності як внутрішній моральний орієнтир людини вимагає від неї не скільки дотримання

норм, скільки формування внутрішньої схильності діяти згідно з принципами етики відповідальності й етики обов'язку.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Апель, К.-О.** (2009). Дискурс і відповідальність: проблема переходу до постконвенціональної моралі (пер. з нім. В. Купріна). Київ : Дух і Літера. 430 с.
2. **Бойченко, М.** (2025). Доброчесність розуму нового Просвітництва. *Мультиверсум. Філософський альманах*. № 1 (181). С. 3–21. <https://doi.org/10.35423/2078-8142.2025.1.1.1>.
3. **Деркач, В.** (2020). Етос, мораль, харма: до питання про об'єкт дескриптивної етики. *Політологічний вісник*. № 85. С. 37–54. <https://doi.org/10.17721/2415-881x.2020.85.37-54>.
4. **Дольська, О., & Міщенко, В.** (2024). Технологічна сингулярність як закінчення історії homo sapiens: чи можливо запобігти? *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»*. Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. № 2. С. 25–33. <https://doi.org/10.20998/2227-6890.2024.2.03>.
5. **Дроботенко, М.** (2025). Доброчесність в епоху цифрової освіти: формування техноморальних чеснот. *Humanities Studies*. № 23 (100). С. 175–180. <https://doi.org/10.32782/hst-2025-23-100-18>.
6. **Доценко, С.** (2025). Роль цифрових технологій у розвитку креативності та технічної творчості майбутніх дизайнерів інтер'єру. *Актуальні питання у сучасній науці*. № 9 (39). С. 1200–1210. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-9\(39\)-1200-1210](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-9(39)-1200-1210).
7. **Доценко, С., & Холбіна, О.** (2025). Інтеграція STEM-технологій та цифрових трендів в освітній процес як умова активізації технічної творчості здобувачів освіти. *Інноваційна педагогіка*. № 86 (2). С. 196–200. <https://doi.org/10.32782/ip/86.2.35>.
8. **Кіпенський, А., & Тарароєв, Я.** (2023). Техніка, наука і духовність у XXI сторіччі: філософський аналіз. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»*. Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. № 1. С. 6–14. <https://doi.org/10.20998/2227-6890.2023.1.01>.
9. **Култаєва, М. Д.** (2020). Homo digitalis, дигітальна культура і дигітальна освіта: філософсько-антропологічні і філософсько-освітні розвідки. *Філософія освіти*. № 26 (1). С. 8–36. <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2020-26-1-1>.
10. **Муратова, І.** (2019). Технологія: універсалізація та уніфікація соціального буття. Київ : Міленіум. 352 с.
11. **Панченко, Л., & Радіонова, Н.** (2025). Доброчесність у практиках освітньої життєтворчості. *Філософія освіти*. № 31 (1). С. 155–166. <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2025-31-1-9>.
12. **Рижова, І.** (2025). Філософія дизайну як гармонізація предметного світу. *Humanities Studies*. № 23 (100). С. 108–123. <https://doi.org/10.32782/hst-2025-23-100-12>.
13. **Триняк, М., Руденко С.** (2025). Формування культури доброчесності як складова дизайнерської освіти. *Humanities Studies*. № 24 (101). С. 248–253. <https://doi.org/10.32782/hst-2025-24-101-26>.
14. **Яценко, О.** (2020). Метафізика культури: від онтології до технології, від реальності до віртуальності. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 353 с.

REFERENCES

1. **Apel, K.-O.** (2009). Dyskurs i vidpovidalnist: problema perekhodu do postkonventionalnoi morali [Discourse and responsibility: The problem of transition to postconventional morality]. Kyiv: Dukh i Litera. 430 p. [in Ukrainian].
2. **Boichenko, M.** (2025). Dobrochesnist rozumu novoho Prosvitnytstva [Integrity of reason of the new Enlightenment]. *Multyversum. Filosofskiy almanakh – Multiversum. Philosophical Almanac*, 1 (181), 3–21. <https://doi.org/10.35423/2078-8142.2025.1.1.1> [in Ukrainian].
3. **Derkach, V.** (2020). Etos, moral, kharma: do pytannia pro ob'ekt deskriptyvnoi etyky [Ethos, morality, karma: On the object of descriptive ethics]. *Politolohichnyi visnyk – Political Science Bulletin*, (85), 37–54. <https://doi.org/10.17721/2415-881x.2020.85.37-54> [in Ukrainian].
4. **Dolska, O., & Mishchenko, V.** (2024). Tekhnolohichna synhuliarnist yak zakinchennia istorii Homo sapiens: chy mozhlyvo zapobihy? [Technological singularity as the end of the history of Homo sapiens: Is it possible to prevent?]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu "KhPI". Seriya: Aktualni problemy rozvytku ukrainskoho suspilstva – Bulletin of the National Technical University "KhPI". Series: Topical Problems in the Development of Ukrainian Society*, (2), 25–33. <https://doi.org/10.20998/2227-6890.2024.2.03> [in Ukrainian].
5. **Drobotenko, M.** (2025). Dobrochesnist v epokhu tsyfrovoy osvity: formuvannia tekhnomoralnykh chesnot [Integrity in the era of digital education: Formation of technomoral virtues]. *Humanities Studies*, 23 (100), 175–180. <https://doi.org/10.32782/hst-2025-23-100-18> [in Ukrainian].
6. **Dotsenko, S.** (2025). Rol tsyfrovyykh tekhnolohii u rozvytku kreatyvnosti ta tekhnichnoi tvorchosti maibutnykh dyzainerivinterieru [The role of digital technologies in developing creativity and technical creativity of future interior designers]. *Aktualni pytannia u suchasni nautsi – Current Issues in Modern Science*, 9 (39), 1200–1210. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-9\(39\)-1200-1210](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-9(39)-1200-1210) [in Ukrainian].
7. **Dotsenko, S., & Kholbina, O.** (2025). Intehratsiia STEM-tekhnolohii ta tsyfrovyykh trendiv v osvittii protses yak umova aktyvizatsii tekhnichnoi tvorchosti zdobuvachiv osvity [Integration of STEM technologies and digital trends into the educational process as a condition for activating learners' technical creativity]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative Pedagogy*, 86 (2), 196–200. <https://doi.org/10.32782/ip/86.2.35> [in Ukrainian].
8. **Kipenskyi, A., & Tararoev, Ya.** (2023). Tekhnika, nauka i dukhovnist u XXI storichchi: filosofskiy analiz [Technology, science and spirituality in the 21st century: A philosophical analysis]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu "KhPI". Seriya: Aktualni problemy rozvytku ukrainskoho suspilstva – Bulletin of the National Technical University "KhPI". Series: Topical Problems in the Development of Ukrainian Society*, (1), 6–14. <https://doi.org/10.20998/2227-6890.2023.1.01> [in Ukrainian].
9. **Kultaieva, M. D.** (2020). Homo digitalis, dihitalna kultura i dihitalna osvita: filosofsko-antropolohichni i filosofsko-osvitni rozvidky [Homo digitalis, digital culture and digital education: Philosophical-anthropological and philosophical-educational studies]. *Filosofiia osvity – Philosophy of Education*, 26 (1), 8–36. <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2020-26-1-1> [in Ukrainian].
10. **Muratova, I.** (2019). Tekhnolohiia: universalizatsiia ta unifikatsiia sotsialnoho buttia [Technology: Universalization and unification of social being]. Kyiv: Milenium. 352 p. [in Ukrainian].
11. **Panchenko, L., & Radionova, N.** (2025). Dobrochesnist u praktykakh osvithoi zhyttietvorchosti [Integrity in the practices of educational life-creation]. *Filosofiia osvity – Philosophy of Education*, 31 (1), 155–166. <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2025-31-1-9> [in Ukrainian].

12. **Ryzhova, I.** (2025). Filosofiia dyzainu yak harmonizatsiia predmetnoho svitu [Philosophy of design as harmonization of the object world]. *Humanities Studies*, 23 (100), 108–123. <https://doi.org/10.32782/hst-2025-23-100-12> [in Ukrainian].

13. **Tryniak, M., & Rudenko, S.** (2025). Formuvannia kultury dobrochesnosti yak skladova dyzainerskoi osvity [Formation of a culture of integrity as a component of design education]. *Humanities Studies*, 24 (101), 248–253. <https://doi.org/10.32782/hst-2025-24-101-26> [in Ukrainian].

14. **Yatsenko, O.** (2020). Metafizyka kultury: vid ontolohii do tekhnolohii, vid realnosti do virtualnosti [Metaphysics of culture: From ontology to technology, from reality to virtuality]. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova. 353 p. [in Ukrainian].

Отримано: 03.10.2025
Рекомендовано: 10.11.2025
Опубліковано: 24.12.2025